

Milena S. Oparnica*

Univerzitet u Beogradu
Filološki fakultet
Katedra za opštu lingvistiku

Natalija M. Panić Cerovski**

Univerzitet u Beogradu
Filološki fakultet
Katedra za opštu lingvistiku

**EVALUATIVNI ISKAZI I KONTRADIKTORNOST U RAZGOVORNOM DISKURSU
– ANALIZA TELEVIZIJSKOG INTERVJUA**

Originalni naučni rad

UDC 81'27+81'42

<https://doi.org/10.18485/kkonline.2021.12.12.9>

Ovo istraživanje usmereno je na kvalitativnu analizu evaluativnih iskaza u razgovornom jeziku. Nastojali smo da ustanovimo na koje načine govornik iznosi evaluacije kroz prizmu teorije ocene (engl. *Appraisal theory*) – iz perspektive tri osnovna semantička domena ocene, a to su *angažmani*, *stavovi* i *gradacije*. Kontradiktorni iskazi, posmatrani kroz vizuru teorije učtivosti i kognitivne disonance, čija kontradiktornost proizilazi upravo iz evaluacija koje sadrže, posebno su privukli našu istraživačku pažnju. Građu za ovo istraživanje čini televizijski intervju u trajanju od trideset minuta, u kojem učestvuju dve govornice, koji je transkribovan i gde su anotirani evaluativni iskazi. Rezultati analize potvrđuju da su se kontradikcije pojavile primarno u funkciji *čuvanja obraza*, kao i radi postizanja šaljivog efekta.

Ključne reči: evaluativni iskazi, teorija ocene, evaluacije, razgovorni diskurs, kontradiktornost.

1. Uvod

Cilj ovog rada jeste analiza evaluativnih iskaza u odabranom televizijskom intervjuu. Bavimo se tipovima evaluativnih iskaza u okviru datog intervjuja, i to kroz prizmu teorije ocene (engl. *Appraisal theory*). Teorija ocene predstavlja teorijski okvir koji opisuje jezičke mehanizme uz pomoć kojih govornici/pisci pregovaraju stavove, sudove i vrednovanja. Fokus čine tri semantička domena evaluacija – *angažmani*, *stavovi* i *gradacije* (cf. Martin & White, 2005). Posebnu pažnju posvećujemo kontradiktornim evaluativnim iskazima, kao vrlo kompleksnim i višeslojnim pojavama.

* Katedra za opštu lingvistiku, Filološki fakultet Univerziteta u Beogradu, Studentski trg 3, 11000 Beograd; e-mail: milena.oparnica@fil.bg.ac.rs

** Katedra za opštu lingvistiku, Filološki fakultet Univerziteta u Beogradu, Studentski trg 3, 11000 Beograd; e-mail: natalija.panic@fil.bg.ac.rs

S obzirom na to da ne postoje strukturni elementi rezervisani samo za evaluacije, evaluativi su u nekom smislu *paraziti*, kako Thompson (1997, str. 83) ističe. Na primer, za izvesnu stolicu, možemo reći da je *udobna*, te leksički iskazati evaluativno značenje kroz pridev *udoban*. Tako, evaluativnim iskazima se možemo baviti iz perspektive leksičke semantike (cf. Lowe et al., 1997). Osim pridevom, evaluativno značenje možemo iskazati npr. glagolom u obliku potencijala *Sedela bih ceo dan*. Isto tako, evaluativno značenje možemo izraziti uzvikom *ah!* Osim toga, često se evaluacije ne ispoljavaju u tekstu, odnosno govoru, već se naslućuju iz konteksta, lingvističkog ili vanlingvističkog (cf. e.g. Hunston, 2004).

2. Teorijski i metodološki okvir analize evaluativnih iskaza

Evaluativnim iskazima se smatraju svi iskazi kojima govornici izražavaju svoje stavove, implicitno ili eksplicitno (cf. Fairclough, 2003). Fairclough (2003) evaluative definiše kao iskaze o *poželjnosti* ili *nepoželjnosti*, o tome šta je *dobro*, a šta je *loše*. Osim toga, evaluativni iskazi tiču se i isticanja *važnosti* ili *korisnosti*, tj. onih iskaza u kojima se *poželjnost/nepoželjnost* podrazumeva. Autor razlikuje sledeće kategorije evaluativa: *evaluativne iskaze, iskaze sa deontičkim značenjem* (npr. zakoni, pravila, moralni principi), *iskaze sa afektivnim glagolima i pretpostavke vrednosti* (engl. *value assumption*).

Evaluacije su važne zbog sledećih jezičkih funkcija (Hunston & Thomspson, 2000): izražavanja mišljenja (kroz ovo se odražavaju i sistemi vrednosti same individue, ali i društvene zajednice u kojoj se nalazi), uspostavljanja i održavanja veze između govornika, odnosno, ukoliko se radi o tekstu, između pisca i onoga koji čita, i organizacije diskursa. Kao što i sami autori ističu, ove funkcije nisu isključive same po sebi. Mogu se preplitati, te jedna evaluacija može vršiti i sve tri funkcije (cf. Hunston & Thomspson, 2000).

Zbog svoje kompleksne prirode, odnosno, činjenice da evaluacije nemaju svoje strukturne elemente, te se mogu iskazati različitim vrstama reči, ali i paralingvističkim i ekstralingvističkim elementima, evaluativi predstavljaju poseban izazov za istraživanje iz perspektive korpusne lingvistike. Hunston (2004) u prvom delu svog rada predstavlja korpusnu studiju tri elementa prisutnih u odabranom tekstu: reči *dramatično* (engl. *dramatic*), fraze *do tačke* (engl. *to the point of*) i rečenice *živimo živote sve bržim tempom* (engl. *our lives are lived at an increasingly accelerating pace*). Korpusno istraživanje datih elemenata pokazalo je evaluativno značenje u različitim kontekstima, kao i činjenicu da se evaluacije mogu iskazati različitim

leksičkim i gramatičkim elementima. Takođe, korpusnim istraživanjem triju elemenata, Hunston (2004) ukazuje da pojedini evaluativni elementi naizgled nisu evaluativni (kao npr. fraza *to the point of*), te se prednost korpusne metode ogleda u tome što se njihovo evaluativno značenje potvrđuje upravo kroz korpus.

Ipak, ovakva korpusna studija moguća je nakon uočavanja evaluativnih značenja, te se ne radi o automatskoj identifikaciji evalutiva. Zbog same činjenice da se evaluacije mogu iskazati uz pomoć različitih leksičkih i gramatičkih elemenata, kao i činjenice da lekseme mogu imati različito značenje u različitim kontekstima, te povrh toga evaluacije mogu biti i implicitne, korpusne studije se ograničavaju na pojedine oblasti istraživanja – ili u smislu obima ispitivanog teksta, ili u smislu obima istraživanih evaluacija (cf. Hunston, 2004).

Dodatno, Martin i White (2005) ukazuju da evaluativne iskaze možemo posmatrati i kroz skale intenziteta evaluacije. Naime, izvesne entitete možemo ocenjivati na skalama kao što su *dobro – loše, važno – nevažno, korisno – beskorisno* i sl.

Kao osnova za analizu evaluativnih iskaza u ovom istraživanju poslužila nam je teorija ocene koju predlažu Martin i White (2005), kao najrazrađenija i najaktuelnija.

2.1. Teorija ocene prema Martin i White (2005)

Model koji su kreirali Martin i White (2005) sistematizuje različite lingvističke elemente koje govornici i pisci koriste prilikom pregovaranja evaluacija i postizanja saglasnosti. Autori izdvajaju tri osnovna semantička domena ocene: *angažmane, stavove* i *gradacije*.

2.1.1. Angažman

Angažmanom se smatra izražavanje gledišta govornika/pisca u odnosu na predloge i pretpostavke koje iskazuje drugi govornik ili pisac u okviru svog teksta. Dakle, ovaj semantički domen ocene tiče se interpersonalnog pregovaranja, a omogućava nam da analiziramo izvore stavova, te identifikujemo koliko iskaz sadrži različitih gledišta (Martin & White, 2005). Osnovni izbor u sistemu angažmana predstavlja izbor između *monoglosne* opcije (tzv. čisto deklarativne, npr. *Napolju pada kiša.*) i *heteroglosne* opcije, odnosno one opcije koja donosi mogućnosti izražavanja različitih tački gledišta. Martin i White (2005) dele heteroglosne izbore na *intravokalizovane* i *ekstravokalizovane*. U intervokalizovanom iskazu izvor informacija jeste sam autor (npr. *Mislim da pada kiša.*), dok u ekstravokalizovanim iskazima

postoji bilo kakva vrsta pripisivanja (npr. *On kaže da napolju pada kiša*. Ili: *Čuo sam na televiziji da u Beogradu pada kiša*.). Inspirisani teorijom dijalogizama (cf. Bakhtin, 1981), Martin i White (2005) smatraju da nijedna izjava, odnosno rečenica, ne postoji sama za sebe, već je svaka izjava deo organizovanog lanca drugih izjava, odnosno rečenica. White (2020) deli angažmane u sledeće kategorije:

1. *Odricanje* (engl. *Disclaim*) – podrazumeva odbacivanje izvesnih pretpostavki govornika ili pisca, ili zauzimanje za suprotstavljenu poziciju. Odricanje se dalje može podeliti na *poricanje* (engl. *Denial*, npr. *Nema ničeg lošeg u tome da se pije kafa*.) i *neočekivanost* (engl. *Counter-expectation*, npr. *Iako je radio sve kako mu je doktor savetovao, njemu i dalje nije dobro*.);

2. *Objave* (engl. *Proclaim*) – predstavljanje izvesnog predloga kao uverljivog i opravdanog, tako da isključuje alternativna gledišta. Objave uključuju *očekivanja* (engl. *Expectations*, npr. *Svakako, složit ćete se, potreban nam je novi veb-sajt*.) i *izjave* (engl. *Pronouncement*, npr. *Zaista smo kupili nov televizor*.);

3. *Mogućnosti* (engl. *Probabilise*) – izjave koje se eksplicitno zasnivaju na pretpostavkama govornika ili pisca. *Mogućnosti* uključuju *dokaze* (engl. *Evidence*, npr. *Na osnovu današnjeg testa, čini mi se da ništa nisu vežbali*.), *verovatnoće* (engl. *Likelihood*, npr. *Verovatno ću sutra ići u prodavnicu*.) i *glasine*, tj. mogućnosti koje uključuju informacije koje su potekle od drugih (engl. *Hearsay*, npr. *Čula sam da je dobro jesti sirovi karfiol*.);

4. *Pripisivanja* – izražavanje pretpostavki koje su eksplicitno utemeljene na tuđim izjavama (engl. *Attribute*, npr. *Marko kaže da je Mara dobro*.)

Kao što ćemo kroz primere iz naše građe pokazati, čini se da je polje angažmana nedovoljno čvrsto definisano, te se u nekim slučajevima ne može u potpunosti utvrditi koji tip ili podtip angažmana je u pitanju. Isto tako, skrećemo pažnju da se mora imati u vidu činjenica da izrazi koji mogu biti indikatori nekih tipova evaluativa, na nivou diskursa mogu funkcionisati van domena evaluacije (npr. „mislim“, „znaš/te“, „dobro“, „otprilike“ mogu uvesti evaluaciju, ali isto tako mogu se koristiti u sasvim drugim diskursnim funkcijama).

2.1.2. Stavovi

Stavovi predstavljaju sudove govornika kao i emotivne odgovore vezane za izvesne učesnike ili procese (cf. Martin & White, 2005). Uopšteno govoreći, stav možemo definisati kao indikator o tome koliko govornik smatra da je nešto dobro ili loše na skali *dobro – loše*. Svakako, u obzir dolaze i mnoge druge skale, kao npr. skala

važnosti, skala korisnosti i sl. U okviru teorije ocene, Martin i White (2005) dele stavove u tri sledeća podtipa: *afekti* (engl. *affect*, emocionalne reakcije), *sudovi govornika* (engl. *judgment*, ocene određenog ponašanja u odnosu na etiku i druge sisteme vrednosti), *ocene* (engl. *appreciation*, ocenjivanje predmeta, procesa ili pojava).

2.1.3. Gradacije

Gradacije su vrednosti kojima govornici povećavaju ili umanjuju *silu* ili *fokus* svojih iskaza, te se sila i fokus izdvajaju kao dva sistema gradacije (Martin & White, 2005). Sistem sile se odnosi na prilagođavanje intenziteta izvesne skale vrednosti (npr. dobro – loše, ili korisno – beskorisno). Lingvistički, sistem sile se ogleda u komparaciji, kao i u dodatnom naglašavanju uz pomoć rečca, ponavljanja i sl. (cf. Martin & White, 2005) Na primer, možemo pojačati intenzitet evaluacije uz pomoć zameničkog priloga za način *tako*, kao u izjavi: *Taj pisac je tako dobar*.

Sistem fokusa se odnosi na elemente koji nisu gradabilni, te se uz pomoć ovog sistema može pojačavati ili slabiti veza između pojedinih semantičkih kategorija. Na primer, u iskazu: *Oni pišu kao neku dramu*, zapravo govorimo da oni ne pišu *pravu dramu*. Odnosno, semantička kategorija *drame* je učinjena gradabilnom.

Stavovi govornika, ali i angažmani, mogu se posmatrati na određenim skalama vrednosti, odnosno kroz *gradacije*. Stavovi su inherentno gradabilni, te gradacija, kroz sistem *sile*, ima veze sa regulacijom stepena evaluacije. Na primer, za izvesnog pisca možemo reći da je *prosečan, dobar* ili *izvanredno dobar*, ukoliko u obzir uzimamo skalu *dobar – loš* vezanu za vrednosni sud o piscu.

2.2. Kontradiktorni evaluativni iskazi

Ono što nam je posebno privuklo pažnju prilikom analize evaluativnih iskaza na materijalu ovog televizijskog intervjua jeste pojava koju bismo označili kao *kontradiktorni evaluativni iskazi*.

Kontradiktornost u diskursu zapravo nije retka pojava. Ukoliko osoba iznosi kontradiktorne iskaze, skloni smo da iskaze ove osobe odbacujemo kao netačne (cf. e.g. Grize & Pieraut-Le Bonniec, 1995). Takođe, poznato je da kontradiktorni iskazi mogu biti i deo humora. Kierkegard (1846/1941) je koristio termin *kontradiktornost* za označavanje dispariteta između onoga što očekujemo i onoga što doživljavamo, a upravo na ovom disparitetu bazira humor. Gledano kroz prizmu teorije učtivosti, kontradiktornost može služiti kao strategija *čuvanja obraza*. Naime, govornici ponekad

iznose kontradiktorne stavove tokom razgovora, i to u cilju slaganja sa sagovornikom ili sagovornicima, odnosno u cilju ispoljavanja želje da ih drugi ljudi pozitivno vrednuju (cf. Brown i Levinson, 1978)¹. Osim toga, kontradiktorne iskaze možemo dovesti u vezu i sa *kognitivnom disonancom*, fenomenom koji je uveo u istraživanja Leon Festinger (1957), a koji se tiče pretpostavke da se ljudi ne osećaju komforno u slučaju postojanja dve kognicije koje su podjednako važne, ali logički međusobno nekonzistentne. Pod kognicijom, Festinger (1957) podrazumeva bilo koje znanje, mišljenje ili verovanje. Kako bi se rešili ovog dispariteta, ljudi traže nove informacije, menjaju ponašanje ili naglašavaju jednu od ovih kognicija kako bi umanjili značaj druge (cf. Festinger, 1957).

Od novijih istraživanja ove pojave izdvojili bismo, na primer, istraživanje koje su sprovedli Brogaard i Gatzia (2020), gde se ispituje uloga kognitivne disonance u objašnjavanju unutrašnjeg delovanja rasizma. Autori, između ostalog, identifikuju grupu rasista koji nisu svesni svojih rasnih motiva i koji imaju konflikt između svojih pozitivnih stavova prema rasnoj jednakosti i prikrivenih rasnih motiva.

3. Građa

Građu za ovo istraživanje čini televizijski intervju u trajanju od trideset minuta emitovan na televiziji NOVA S (2020). Urađen je osnovni transkript razgovora, gde su anotirana preklapanja, pauze u govoru, hezitacione pauze, obeležena su i paralingvistička obeležja (opisno – npr. *kroz smeh*), nakon čega se pristupilo obeležavanju reči i izraza kojima se postiže evaluacija. U intervjuu učestvuju dve govornice: voditeljka emisije, u transkriptu označena sa AK, i njena gošća, novinarka, koja je u transkriptu označena sa DPJ. Ukupan broj tokena u emisiji iznosi 4398. Ovaj intervju, čiji je naslov *Kako zaista izgleda letovanje u Albaniji*, odabran je pre svega zbog toga što emisije ovog tipa, kao i privatni razgovori slične tematike, uključuju mnoštvo sudova, saveta, vrednosnih stavova i sl. Uz to, na samom početku intervjuja, voditeljka naglašava i da su njena sagovornica i ona prijateljice, te ovaj intervju možemo posmatrati i kao, uslovno rečeno, privatni razgovor koji je namenjen javnosti.

4. Analiza

4.1. Analiza angažmana

U okviru ovog odeljka analiziraćemo angažmane koji su se javili u obrađenoj građi, prema podeli angažmana navedenoj u odeljku 2.1.

¹ O formama učtivosti u srpskom jeziku pisala je Milosavljević (2007).

(1) AK: Dobro, mislim, ti ljudi, svakako neće ni ići u Albaniju na letovanje, (DPJ: niti nam trebaju tamo) mada, ove godine,...

Primer (1) jedan je od primera koji, prema pomenutoj podeli angažmana, ima elemente *verovatnoće*, što se ogleda u glagolu „misliti“ u 1. licu jednine prezenta. Ovim elementom govornica uvodi objavu koju svrstavamo u *očekivanje* govornice obeleženo rečom „svakako“. S obzirom na to da voditeljka izlaže svoje mišljenje vezano za ljude koji su imali negativne komentare o odlasku u Albaniju na letovanje, te se ne radi o čisto deklarativnom iskazu, ovo predstavlja primer intervokalizovanog heteroglosnog iskaza. Dakle, na ovom primeru uočavamo preplitanje dva tipa angažmana: izražena je *mogućnost* – govornica AK eksplicitno zasniva izjavu na svojoj pretpostavci, i to podtip *verovatnoća*, i izražena je *objava*, podtip *očekivanje* – govornica isključuje alternativna gledišta upotrebljavajući rečcu „svakako“.

Pored ovoga, treba istaći i to da „mislim“ može funkcionisati i kao diskursni marker, te smo pojavljivanje ove reči u datom iskazu posmatrali i iz te perspektive. Naime, u slučaju da „mislim“ ima proceduralnu, tj. metadiskursnu funkciju – npr. elaboracije, zaključivanja, reformulacije, preciziranja, i sl. (Половина, 2019, str. 111–115), ili ispunjivača hezitacione pauze, evaluativna dimenzija se ukida, te u ovom iskazu ne bismo sagledavali *verovatnoću*. Analizom konteksta ustanovili smo da „mislim“ ovde ne funkcioniše kao diskursni marker, jer nije u pitanju preciziranje, reformulacija prethodnog iskaza ili druge uloge koje može poneti u ovom domenu, već se koristi u značenju „pretpostavljam“, „smatram“, „verujem“.

(2) DPJ: ...E Derme važi za mesto gde idu recimo bogatiji Albanci, tu čak ima jedan kafić za koji nam je ova AA² naša domaćica rekla ako želite da vidite kako izgledaju bogati Albanci, idite u to mesto. Nažalost, nismo otišli.

U primeru (2) uočavamo *pripisivanje*, odnosno, zasnivanje izjave na onome što je rekla „naša domaćica“. Pozivanjem na dodatna mišljenja, prema teoriji ocene, govornik se brani od alternativnih gledišta i dodatno naglašava svoje lično zastupanje datog gledišta. Primer je ekstravokalizovanog heteroglosnog iskaza, s obzirom na to

² Oznakom „AA“ anotirali smo kratke ispunjene hezitacione pauze u kojima se realizuje glas u vidu centralnog vokala srednjeg reda, koji se u Međunarodnom fonetskom alfabetu (IPA) obeležava simbolom /ə/.

da se ekstravokalizovani heteroglosni iskazi definišu kao iskazi u kojima postoji bilo kakva vrsta pripisivanja (cf. Martin & White, 2005). Kako navodi Bakhtin (1981), naše mišljenje je uvek na izvestan način povezano sa mišljenjem drugih ljudi, bilo da se služimo upravnim ili neupravnim govorom. Pored toga, direktno citiranje koristi se u funkciji naglašavanja, isticanja poente narativa (Mayes, 1990), dramatisovanja, animiranja karaktera iz neke druge govorne situacije, tj. izvođenja njegove uloge (Clark & Gerrig, 1990), da bi se napravila razlika između različitih karaktera (cf. e.g. Tannen, 1989; Günthner, 1997), kao i u funkciji evaluiranja prethodnog iskaza, tj. iskaza koji citiraju, svedočenja (Holt, 1996), itd., kako u formalnim, tako i u neformalnim, privatnim razgovorima (Панић Церовски, 2013; Panić Cerovski & Ivanović, 2016). A u ovom primeru, direktno navođenje reči gazdarice, dakle žene iz te sredine, koja je upućena u prilike i situaciju u tom delu Albanije, ima za cilj da sagovornici, i publici, predoči autentično, verodostojno gledište. To gledište je, očigledno, prihvaćeno od strane DPJ, a dodatni pokazatelj je i njen iskaz koji neposredno sledi, gde je DPJ upotrebila modalnu rečcu „nažalost“, koja prema navedenoj podeli obeležava *odricanja*, odnosno bliže – *neočekivanost*, kao i drugi slični iskazi koji sadrže suprotne ili zavisne veznike (npr. *iako* ili *mada*) ili rečce kao što su *međutim*, *ipak* i sl. (cf. White, 2020).

(3) DPJ: ...To je selo koje je izgrađeno.... u sedamnaestom, u sedamnaestom veku, i dalje dosta autentično i očuvano u odnosu na taj davni period... i to selo važi za jedno od, da kažem elitnijih sela.

Oslanjajući se u analizi na klasifikaciju koju predlažu Martin i White (2005), iskaz (3) svrstali bismo u *objave* i to podtip *izjave* – govornica DPJ saopštava informacije o pomenutom selu, navodeći podatak o vremenu kada je izgrađeno, kao i o stepenu njegove očuvanosti. Govornica isključuje potencijalna alternativna gledišta uverljivo predstavljajući te podatke, što nam pokazuje i odsustvo reči i izraza kojima bi mogla da se eksplicira nesigurnost ili hezitacija (npr. „verovatno“, „čini mi se“, „ako se ne varam“ i sl.). Ipak, možemo se zapitati da li činjenica da ponavlja podatak o vremenu građenja sela eventualno predstavlja indikator nesigurnosti. Naime, neposredno pre izricanja ovog podatka jeste pokazala znake nesigurnosti (ili prisećanja) – napravila je kraću pauzu, ali s obzirom na to da nije napravila pauzu između tog ponavljanja, kao

i da nije umetnula neki od verbalnih pokazatelja hezitacije, možemo pretpostaviti da je ponavljanjem ukazala da je podatak koji iznosi definitivan.³

(4) DPJ: ... Putevi su inače mislim blaga jeza u tom smislu da uglavnom - ako želiš da dođeš do nekog mesta, čeka te mnogo (AK: mhm) ovoga. I ti ćeš tu ono deset kilometara da prelaziš za pola sata otprilike, baš zbog toga, ali im je inače taj AA kako se zove taj... SH8, to je taj glavni put koji prolazi duž cele obale, ja sam čak razmišljala da istetoviram SH8 ovde (kroz smeh).

U datom isečku (4) izdvojili smo primere *očekivanja*, obeleženog upotrebom glagola „prelaziti“ u futuru I, i *verovatnoće*, obeležene glagolom „razmišljati“ u obliku perfekta. Prvi potkrepljuje tvrdnju govornice DPJ da su putevi u Albaniji vrlo loši („blaga jeza“) – izjavljujući da se deset kilometara prelazi za pola sata. Ovim iskazom, DPJ pruža *dokaz* sagovornici da su putevi loši. Međutim, ovaj iskaz bi se mogao svrstati i u *verovatnoće*, zbog upotrebljenih aproksimacija: „ono“ i „otprilike“. Ipak, s obzirom na to da ovi i slični izrazi (u literaturi označeni kao aproksimatori) u diskursu mogu imati veliki broj funkcija (Cheshire, 2007; Erman, 2001; Polovina & Panić Cerovski, 2013), prvenstveno u domenu intersubjektivnih odnosa između učesnika komunikacije, a inače se dovode u vezu sa govorom mladih (Cheshire, 2007, str. 156), kao i sa neformalnim diskursom uopšte (Panić, 2010, str. 221), ovde moramo istaći da postoji moćnost da su u navedenom slučaju upotrebljeni upravo u tom domenu. U nastavku, DPJ iskazuje *verovatnoću* koja se ispoljava glagolom „razmišljati“ u prvom licu jednine perfekta. Time što saopštava da je razmišljala da na svom telu istetovira naziv jedne saobraćajnice, zapravo nam pruža dokaz da je zaista oduševljena tim putem. Jasno je da je u pitanju hiperbola, a u suštini šala, što se i vidi na osnovu njenog govora kroz smeh, ali sam čin izgovaranja iskaza u kome kaže da je razmišljala u to vreme da taj naziv istetovira predstavlja svojevrsan dokaz o tome koliko joj se dopao taj put u poređenju sa ostalim putevima u Albaniji.

Takođe, primetićemo da se u ovom isečku javlja „mislim“, ali ne u dimenziji evaluacije, već funkcioniše kao diskursni marker isticanja segmenta koji mu sledi.

(5) DPJ: ...tako da ti imaš tu i gomilu i hotela i restorana, i AA privatnih smeštaja, šta god, ali sve to izgleda kao da mu je mesto tu. (AK: mhm) To mi je na primer bilo takođe jako zanimljivo, što možda i dalje ima veze sa tim da kod njih nije

³ Više o ponavljanju u svrsi isticanja v. Polovina (2010).

krenula masovna komercijalizacija, i AA da ih ipak i dalje taj kapitalizam nije još toliko dokačio, kao nas.

U primeru (5) istaknuta je *mogućnost* koju izlaže govornica DPJ, koju svrstavamo u *verovatnoće* u okviru klasifikacije koju predlažu Martin i White (2005) na osnovu rečice „možda“ kojom započinje iskaz. DPJ ovde pruža svoje tumačenje izgleda lokacija koje je posetila i to dovodi u potencijalnu vezu sa stepenom komercijalizacije u turizmu u zemlji u kojoj je tokom leta boravila. Zapravo, ona iskazuje svoje mišljenje, koje se, čini se, oslanja na neka opšteprihvaćena mišljenja – da komercijalizacija i prelazak na kapitalizam utiču na to da se izgled nekog turističkog mesta izmeni, što nam može sugerisati priloški izraz „i dalje“ koji je upotrebila kada kaže da se kod njih nije pojavila komercijalizacija u većem obimu („možda i dalje ima veze s...“).

(6) DPJ: 'Naš šta, mi smo, drugarica i ja smo čak pre pet godina planirali da.. da idemo u Albaniju, jer smo tad negde čuli da je dole strava i da nisu otkrili Rusi i Nemci.

U primeru (6), govornica DPJ objašnjava da je odlazak u Albaniju njen dugogodišnji plan i ističe šta su čuli o Albaniji od strane drugih ljudi („da je dole strava“), te je ovo primer izražavanja *glasina*, odnosno *verovatnoće koja se zasniva na mišljenju drugih* (engl. *hearsay*). Dakle, potaknute utiscima drugih „da je dole strava“ i da nema mnogo nemačkih i ruskih turista, verovala su da će i njihovi utisci biti podjednako pozitivni. Istakli bismo da je kod ovog tipa *verovatnoće*, koje se bazira na mišljenju drugih, potrebno postojanje neke „dodirne tačke“ u mišljenju, na osnovu koje se ta *verovatnoća* uspostavlja. Drugačije rečeno, potreban je neki stepen deljenja istih ili sličnih stavova i vrednosti sa ljudima od kojih smo nešto čuli da bismo im poverovali i čak preduzeli neku akciju, kakav je slučaj ovde (odlazak na letovanje). Po našem mišljenju, u ovom slučaju moguće je da je ta dodirna tačka upravo zajednički stav prema nemačkim i ruskim turistima i njihovim ponašanju, ili njihovim turističkim preferencama, jer baš to pominje DPJ u ovom kontekstu.

Iz navedenih primera angažmana iz građe koju smo obradili, možemo ustanoviti da su oni realizovani eksplicitno – upotrebom leksičkih sredstava („možda“, „mislim“, „svakako“, „nažalost“, itd.) ili mehanizmom direktnog ili indirektnog citiranja, kao i implicitno – potrebno je zajedničko znanje o tome šta znači npr. istetovirati nešto na svom telu.

Takođe, jezička sredstva koja ukazuju na određene tipove angažmana (npr. „mislim“ iz primera (1), „otprilike“ iz primera (4) koji ukazuju na *verovatnoću*) mogu se koristiti i u drugim diskursnim funkcijama, koje se moraju uzeti u obzir prilikom analize angažmana, kako ne bi došlo do pogrešne interpretacije iskaza.

4.2. Analiza stavova

Ovde ćemo se osvrnuti na situacije gde je govornik iskazao svoj *sud*, *ocenu*, ili *emotivnu reakciju (afekt)*, to jest, prikazaćemo podtipove evaluativnih iskaza koje Martin i White (2005) svrstavaju u *stavove*.

(7) DPJ: Mis'ım moram ovako sad na licu mesta da se raspilavim zato što su toliko prosto srdačni i onako nenametljivo jako ljubazni i AA za sve će ti izaći u susret.

U primeru (7) govornica DPJ izražava svoj pozitivan stav prema Albancima kao domaćinima koristeći se pridevom „srdačan“ i pridevskom sintagmom „jako ljubazan“, u okviru koje prilog „jako“ naglašava značenje prideva „ljubazan“. Ove njene stavove bismo svrstali u podtip *sud govornika*. Pored samog *stava*, koji je u ovom slučaju primaran, primećujemo svakako i *gradacije*, koje su stavovima inherentne, postignute uz pomoć priloga: „toliko prosto srdačni“, „jako ljubazni“, te bi ovo bio i sjajan primer preplitanja evaluativnih funkcija. U ovom segmentu uočavamo i vrlo jasno izrečen *afekt*: „moram ovako sad na licu mesta da se raspilavim“ – naime, govornica DPJ je iskazala svoj vrlo pozitivan stav o ljudima u Albaniji kao izuzetnim domaćinima i kroz kazivanje o ovoj svojoj emotivnoj reakciji, tj. koristeći se govorom o emocijama (Trnavac, 2019, str. 70). Osim toga, i tvrdnjom koja bi se, u pogledu klasifikacije angažmana date u odeljku 2.1.1, mogla okarakterisati kao *očekivanje* ispoljeno glagolom u futuru I sa modalnim značenjem („za sve će ti izaći u susret“), DPJ nam iskazuje svoj izuzetno pozitivan stav o domaćinima, ilustrujući nam dodatno šta ona podrazumeva pod srdačnošću i ljubaznošću u kontekstu turizma.

(8) ... i ja okačim to na svoj tviter uz neki komentar koji je onako bio dosta AA ironičan i AA šaljiv u suštini, ali stalno zaboravljam onu neku davnašnju lekciju iz novinarstva da većina ljudi ne razume ironiju, pa je tu bilo nešto AA dobrodošli u Albaniju AA zemlju u kojoj jedu sir sa medom, i za ovo im treba dati Nobelovu

nagradu jer instant zaboravite AA to jest instant AA shvatite sav besmisao mržnje i ratova.

U okviru analiziranog intervjua, voditeljka je zamolila sagovornicu DPJ da objasni na koji način je „zaljuljala društvene mreže receptom za albanski sir“. DPJ, između ostalog, u primeru (8) navodi i sopstvenu objavu na Tviteru. U navedenoj objavi, govornica DPJ izražava simpatije prema Albaniji. Ovo pre svega postiže izrazom „treba dati Nobelovu nagradu“, kojim se obično naglašava pozitivan stav, ocena ili emocija prema izvesnom entitetu. Takođe, primećujemo i njen *sud* o tome da većina ljudi ne razume ironiju, koji zapravo predstavlja slaganje sa sudom koji je u novinarstvu dobro poznat, pa ga kao takvog i navodi kao „davnašnju lekciju iz novinarstva“. Izrazom „stalno zaboravljam“ uvodi sud sa kojim se slaže i koji zastupa.

(9) DPJ: Ne, pa mislim taman posla. Pa AA da sam neko koga vredaju takve stvari AA ne bih mogla da se bavim ovim poslom (kroz smeh).

Na pitanje voditeljke da li ju je išta uvredilo od komentara, govornica DPJ odgovara odrično, i uz to koristi izraz „taman posla“ (9), kojim naglašava odričan odgovor, i koji je, čini se, vezan za emotivnu reakciju, te bismo ga svrstali u podtip *afekti*. Dodatno, u odgovoru u nastavku upotrebljava glagol „jesam“ u prezentu u uslovnoj rečenici koja označava irealni sadašnji uslov, nakon koje sledi rečenica koja sadrži potencijal glagola „moći“, te izražava hipotetičku situaciju koja bi se dogodila nakon irealnog sadašnjeg uslova.

(10) DPJ: ... Oni imaju recimo taj momenat, AA opet ne bih nikoga da uvredim ali mnogo su bolji domaćini od nekih drugih zemalja u regionu u kojima sam bila, boravila kao turista....

U primeru (10) izdvojen je još jedan iskaz kojim govornica DPJ izražava svoje pozitivno iskustvo sa albanskim domaćinima. Ovaj iskaz funkcioniše, po modelu koji predlažu Martin i White (2005), kao *sud govornika*. Sud o gostoprimstvu koje je osetila u Albaniji DPJ je donela upoređujući svoja lična iskustva sa drugih putovanja po zemljama u okruženju u pogledu gostoprimstva. Zapravo, njen sud da su ljudi u Albaniji bolji domaćini je zaključak koji proizilazi iz tog upoređivanja.

4.3. Analiza gradacija

U ovom odeljku izdvojicemo situacije koje se tiču umanjenja *sile* i *fokusa* iskaza govornika.

(11) AK: pa malo si čaćnula sa tim dodatkom, da...

U primeru (11), voditeljka umanjuje *silu* iskaza koristeći se prilogom „malo“ i glagolom „čaćnuti“. Deminuiranim glagolom „čaćnuti“ se na ovaj način postiže *umanjenost*, koja se u ovom kontekstu odnosi na ublažavanje iskaza voditeljke AK (cf. Грицкат, 1995; Đurić, 2004). Osim toga što deminutivi mogu imati pragmatičke funkcije, kao u primeru (11), Dressler i Barbaressi (2001) smatraju da je pragmatička funkcija deminutiva primarna, te da se pragmatička značenja ne izvode od semantičkih. Tako, morfološka pravila mogu imati sebi svojstvene pragmatičke osobine, te je ovo domen morfopragmatike (Dressler i Barbaressi, 2001).

(12) DPJ: Nije nam se desila nijedna neprijatna situacija osim što smo eto jedina minijturna neprijatna situacija u povratku kad smo dolazili, negde u okolini Drača su nam pokaza AA onaj znak za orla albanskog (AK: mhm), iz kola.. susednih ... i svirali nam, al su se čak i smejali, *nisu nam tu* (AK: *da, vi ste kolima išli sa beogradskom registracijom opušteno, jel?*) pokazali nešto..

U segmentu (12) govornica DPJ kazuje da se nije desila „nijedna neprijatna situacija“. Međutim, u nastavku iskazuje da se ipak desila neprijatna situacija, ali uz pomoć prideva „jedina“ ublažava značaj te neprijatnosti. Takođe, koristeći pridev „minijturna“ prilikom kvalifikovanja te situacije kao neprijatne, ona tu neprijatnost kvantifikuje najmanjom mogućom merom. Zbog toga, ovo svrstavamo u domen *sile*. Uz „čak“, govornica DPJ dodatno umanjuje intenzitet iskaza, odnosno, ublažava negativnost opisanog događaja.

(13) DPJ: (...) zato što su me oni najviše iznenadili jer imaju potpuno neki momenat, AA ... neiskvarenosti, ne znam kako to drugačije da nazovem. Oni su u suštini do pre 30 godina bili kao neka Severna Koreja Evrope.

U navedenom segmentu replike govornice DPJ uočavamo njen *sud* o stanju u Albaniji pre trideset i više godina, gde je prisutna *gradacija*, i to uz pomoć umanjenja,

slabljenja *fokusa* („kao neka Severna Koreja Evrope“). Ovo po formi jeste poređenje, međutim, s obzirom da tadašnju Albaniju ne poredi direktno sa Severnom Korejom, već upotrebljava izraz „kao neka“, smatramo da je ovde reč o slabljenju fokusa, kojim se postiže gradabilnost odlike „biti Severna Koreja“. Isto tako, iznoseći svoj sud o domaćinima, upotrebljava izraz „neki momenat (neiskvarenosti)“, kojim *slabi fokus* značenja imenice „neiskvarenost“. Govornica DPJ, ne nalazeći bolje leksičko rešenje, što u nastavku iskaza i eksplicitno iznosi („ne znam kako to drugačije da nazovem“), nastoji ovim izrazom da proširi značenje leksičkom rešenju koje je u tom trenutku pronašla. Istovremeno, govornica nastoji da pojača intenzitet te pozitivne osobine i upotrebljava prilog „potpuno“, kojim povećava *silu* svog suda.

4.4. Analiza kontradiktornih evaluativnih iskaza

U sledećem delu navešćemo kontradiktorne evaluativne iskaze koje smo, na osnovu koncepta *kognitivne disonance* opisane u tački 2.2, identifikovali u analiziranom jezičkom uzorku i izložiti analizu primera.

(14) DPJ: Mislim, u suštini počinje sad tu da se gradi čini mi se neka sinergija između albanskih domaćina i sr-srpskih gostiju, koja može da ispadne super i ja se nadam stvarno da.. da će ... se ovde malo više raditi na... širenju te zdrave svesti o tome da... to nije neka zemlja ... neprijateljska u kojoj te čeka nešto strašno ako se dole pojaviš. (AK: mhm) Opet kažem, to je moje lično iskustvo, mislim nije...

Kao što smo videli ranije u primeru (6), govornica DPJ je imala dugogodišnji plan da putuje u Albaniju. U primeru (14) DPJ iskazuje svoja očekivanja da će se raditi na tome da se naši ljudi bolje informišu o tome da to nije neka neprijateljska zemlja. Ovde uočavamo *angažman* i to *poricanje* obeleženo negacijom. Međutim, u nastavku se ograđuje, izjavljujući da je to njeno lično iskustvo. Ovde donekle naziremo kontradiktornost – suprotno od onoga što je navedeno, a to je strah govornice DPJ od odlaska u Albaniju, što se iz sledećeg segmenta jasno i vidi:

(15) DPJ: ... Autom, da. Iskreno, onog trenutka kad smo došli tamo, izbrisao se svaki strah.

Naime, ovim iskazom, koji svrstavamo u *afekte*, jer emotivnom reakcijom o kojoj govori, DPJ pokazuje stav, ona implicira da je kod nje strah postojao pre nego što je stigla u Albaniju. Opet, ovaj stav je u kontradikciji sa sledećim stavom koji navodimo:

(16) DPJ: AA ne bih ni išla u Albaniju da sam imala bilo gde taj neki momenat da ću da zbog toga trpim nekakve posledice.

DPJ je iskazala *stav*, i to *ocenu* o svom odlasku u Albaniju i postojanju bilo kakvih posledica po nju koji se tiču putovanja i boravka u Albaniji. Ovde ćemo se samo ukratko osvrnuti na izraz „taj neki momenat“ koji je DPJ upotrebila u ovom kontekstu, a koji, iz vizure analize diskursa, možemo svrstati u aproksimatore (Polovina i Panić, 2013; Erman 2001). Izrazi poput ovog, kao i npr. „onako“, „nekako“, „tako nekako“, „tako to“, „u fazonu“, „tipa“, itd., čije je značenje neodređeno van neposrednog lingvističkog, ali i vanlingvističkog konteksta, te mogu pokriti vrlo širok spektar značenja, mogu poneti vrlo različite diskursne funkcije – markera citiranog govora, markera granice segmenata diskursa, kao i funkcije u domenu intersubjektivnih odnosa između učesnika komunikacije (Polovina i Panić, 2013). U ovom primeru, aproksimator „taj neki momenat“ je upotrebljen, čini se, umesto reči „strah“, „bojazan“, ili npr. „srepnja“. DPJ je ovim izrazom, koji ima vrlo široku referenciju, pa je time i neutralan, izbegla reč negativne ocene i na taj način ublažila svoj iskaz. Kako vidimo iz primera (16), strah koji je imala do trenutka dolaska (primer br. 15) ipak nije bio toliko veliki da bi je pokolebao da ode u Albaniju.

(17) DPJ: da, da, jer nisam bila u fazonu da sad baš idemo na bum, onako, AA na prečac dole da ne rizikujem nešto..

Ipak, kada je reč o odlasku i rezervaciji smeštaja, govornica DPJ kazuje da nije želela da „rizikuje“ odlaskom „na bum“ (17). Ovim *stavom*, koji po našem mišljenju takođe pripada podtipu *ocena*, jer govornica ocenjuje svoj postupak, istovremeno dajući i evaluaciju iznenadnih odlazaka na putovanje, bez plana: DPJ smatra rizikom odlazak na putovanje bez rezervacije i plana, koja označava izrazom „na bum“. Ovde nam je posebno zanimljiv odnos ove ocene, i to onaj sloj koji se odnosi na evaluaciju sopstvenog postupka (nije htela da ide bez rezervacije da ne bi rizikovala) i stava, koji smo okarakterisali kao *afekt*, iz primera (15). Naime, čini se da je istovremeno kod DPJ prisutan i stav obazrivosti (nerizikovanja) – primer (17) i suprotan stav – rizikovala

je zaputivši se u Albaniju – primer (15), a taj stav je prisutan i u sledećem segmentu razgovora:

(18) DPJ: ... moram reći iskreno da sam ja imala neki.. više strah da na primer, to je potpuno jedan iracionalni strah AA od toga što ćemo ići u Albaniju preko Kosova.

Ovim govornica DPJ eksplicitno izjavljuje da je imala strah od odlaska u Albaniju preko Kosova. Kako vidimo, ovaj iskaz funkcioniše kao *stav*, i to kao *ocena* govornika o sopstvenom emotivnom stanju u datom trenutku, pa istovremeno spada i u *afekte*. Takođe, primetićemo da ovaj iskaz sadrži i *ocenu* o tom strahu gledano iz sadašnje perspektive – nakon lepo provedenog letovanja taj strah je okarakterisan kao „iracionalan“. Naravno, ne može se znati da li je DPJ doživljavala taj strah kao iracionalan kada je planirala to putovanje, ili se strah javio tokom samog puta i nestao kada su stigli, pa se nakon letovanja jasno ispostavilo da je bio iracionalan. Osim toga, ovde je prisutna i *gradacija*, u pitanju je dimenzija *sile*, jer DPJ koristi prilog „potpuno“ da ukaže koliko je taj strah iracionalan. Ipak, čini se da strah nije vezan samo za „put“ preko Kosova, a na to nam ukazuju prethodni primeri (14), (15), (16) i (17).

Ovi primeri ukazuju na kognitivnu disonancu – suprotstavljene kognicije su, kao što smo videli, *pozitivan stav prema Albaniji i Albancima*, koji smo prikazali u primerima (6), (7), (8), (10) i (14), i *strah od odlaska u Albaniju* koji se nazire ili ispoljava u primerima (14), (15), (16), (17) i (18). Kao što Festinger (1957) objašnjava, težimo otklanjanju kontradiktornosti. Govornica DPJ svoju kognitivnu disonancu rešava naglašavanjem jedne od dveju kognicija – ona naglašava svoj pozitivan stav prema Albaniji, domaćinima i letovanju u toj zemlji, a kada govori o strahu i riziku pri odlasku u Albaniju, koristi se jezičkim sredstvima koja ih umanjuju. Svakako, ovi kontradiktorni evaluativni iskazi se mogu posmatrati i iz ugla strategije *čuvanja obraza* (cf. Brown i Levinson, 1978). Naime, govornica izražava pozitivne evaluacije o Albancima i njihovom gostoprimstvu u kontekstu njenog letovanja u nastojanju da je sagovornica i publika pozitivno vrednuju, polazeći od pretpostavke da sagovornica i publika mogu imati takvo mišljenje o toj zemlji, iako je ovo u konfliktu sa njenom kognicijom koja se tiče straha od odlaska u Albaniju. Isto tako, prikazivanjem letovanja u Albaniji u pozitivnom svetlu, govornica DPJ predstavlja u pozitivnom svetlu zapravo svoj izbor, a na taj način i sebe.

Navešćemo ovde analizu još nekoliko primera kontradiktornih iskaza, koji se tiču odnosa govornice DPJ prema reakcijama na društvenim mrežama koje su nastupile nakon njenih objava o letovanju u Albaniji.

(19) DPJ: ... A u suštini, baveći se novinarstvom, ti naučiš, posebno na digitalu, da ne gledaš komentare, a i kada ih gledaš da te to ne potresa, da ne shvataš to lično misim...

U ovom odgovoru DPJ na pitanje da li je nešto povredilo u tim reakcijama, uočavamo kontradiktornost. U datom primeru govornica DPJ, evaluativom koji svrstavamo u *angažmane*, i to *objave*, podtipa *izjave* saopštila je i da se novinari, naročito zaposleni na „digitalu“, nauče da ne gledaju komentare i da ih ne shvataju lično, koristeći se, kada je u pitanju sagovornik, najneposrednijim načinom za iskazivanje – stavila je recipijenta u datu situaciju korišćenjem 2. lica jednine, čime je zapravo odgovorila da je ne mogu povrediti komentari na društvenim mrežama. Međutim, kroz analizu ostalih iskaza o ovoj temi, možemo ustanoviti da nije baš tako.

Naime, ovoj temi – njenoj reakciji na negativne komentare koje je dobila na svoju objavu, bio je posvećen deo razgovora na početku emisije. Ali, ovoj temi se DPJ sama vraća u završnom delu emisije:

(20) DPJ: nemojte me zapratiti (smeh), ali recepte da, planiram inače da AA, pošto sam uzela nekoliko.. ovaj...AA za ista jela nekoliko različitih recepata, jer u principu, svako sprema na svoj način. (AK: mhm) (...) Planiram sve te recepte da isprobam, ovaj.. I da objavim knjigu (smeh) šalim se neću.

AK: što da ne..

DKJ: pa mislim, dovoljno mi je za sad provokacija i nasrtaja na moju ličnost (smeh)

Vidimo da ovim evaluativima, koji pripadaju *angažmanima*, govornica DPJ ipak reaguje na negativne komentare na društvenim mrežama koje je dobila. Kontradiktornost se ogleda u tome što se ovi iskazi praktično kose sa onim iskazom da se novinari nauče da ti komentari ne utiču na njih. Međutim, s obzirom na prisustvo smeha, ove izjave možemo sagledati u funkciji postizanja šaljivog efekta ili ironije.

Isto tako, pri završetku razgovora, govoreći o jelima koja su joj se dopala na letovanju, primećujemo kontradiktornost u evaluaciji, koju uspostavlja u funkciji šale (signalizirano i paralingvističkim elementom smeha):

(21) DPJ: (...) Probajte prokleti prženi sir sa medom i susamom (smeh), možete i sami da ga napravite (...)

U njenoj *oceni* sira s medom, figurira pridev „prokleti“, reč eksplicitno negativne konotacije, koja je u kontradiktornom odnosu sa njenom pozitivnom ocenom o tom receptu. Možemo protumačiti da je ovo verovatno reakcija na negativne komentare povodom te njene objave, o kojima se govorilo na samom početku emisije, pa je tako ovde kontradiktornost prisutna i u pogledu njene izjave da je komentari na društvenim mrežama ne uzbuđuju mnogo. Drugačije rečeno, sir s medom je „proklet“ jer je izazvao sve te negativne komentare. A ta dimenzija kontradiktornosti je upravo nosilac šaljivog efekta.

Ono što je neophodno naglasiti je da se kontradiktorni evaluativni iskazi mogu javiti u većoj ili manjoj meri u zavisnosti od teme u nekom razgovoru (npr. da li je više ili manje društveno prihvaćena, da li su vrednosti koje zastupamo u razgovoru opšteprihvaćene ili ne). Takođe, smatramo da javljanje kontradiktornih evaluativnih iskaza zavisi od odnosa koji sagovornici međusobno imaju, kao i od toga da li je razgovor privatan ili javan, kao i drugih vanlingvističkih faktora. Isto tako, kada su u pitanju efekti koji se proizvode kontradiktornim iskazima, treba imati na umu i individualne karakteristike i sklonosti govornika kada ih koriste s namerom. Kao što smo imali prilike u ovom razgovoru da uočimo, ovde je kontradikcija imala i šaljivi, i ironičan, efekat, tj. učesnik razgovora ih upotrebljava s tom namerom. Naravno, kontradikcija, s obzirom na to da je vrlo slojevit i kompleksan fenomen, a naročito kada se javlja prilikom evaluacije, može se realizovati i sa drugim namerama i efektima.

5. Zaključna razmatranja

U radu su analizirani evaluativni iskazi na materijalu televizijskog intervjua kroz prizmu teorije ocene (cf. Martin & White, 2005) sa aspekta analize diskursa. S tim u vezi, izložena je kvalitativna analiza iskaza u kojima su identifikovani *angažmani*, *stavovi* i *gradacije*. U okviru analize angažmana, pokazali smo načine na koje sagovornica DPJ iskazuje svoje gledište u odnosu na pojedine pretpostavke i stavove

u okviru intervjua, i to kroz *odricanja, objave, mogućnosti i pripisivanja*. Zatim, u okviru analize stavova prikazali smo iskaze koji sadrže *sud, ocenu, ili emotivnu reakciju (afekt)*. Takođe, dati su primeri *gradacija* koji sadrže umanjenje *sile i fokusa* iskaza.

Kroz analizu smo ustanovili da se u pojedinim situacijama kategorije angažmana međusobno prožimaju, i da se ne može sa sigurnošću utvrditi koja je dominantna. Takođe, kada je reč o lingvističkim sredstvima kojima se postižu evaluacije, naglasili bismo da se mora voditi računa i o njihovim drugim ulogama na planu diskursa, kako bi analiza bila adekvatna. Isto tako, vanlingvistička sredstva kojima se evaluacije postižu mogu imati primat, pa je tako zajedničko znanje neophodno da bi se određeni iskaz adekvatno protumačio.

Iskazi koji su sadržali evaluaciju i koji su međusobno bili u kontradiktornim odnosima, posebno su privukli našu pažnju. Kontradiktorni iskazi, posmatrani kao predmet kognitivne disonance (cf. Festinger, 1957), potvrdili su se kao odraz *čuvanja obraza* (cf. Brown & Levinson, 1978). Pored toga, analizom kontradiktornih evaluativnih iskaza, ustanovljeno je da se kontradikcija u ovom razgovoru javljala i radi postizanja šaljivog ili pak ironičnog efekta. Takođe, možemo istaći da se u ovom pogledu šaljivost i ironija koji su uspostavljeni kontradikcijom koriste radi čuvanja obraza. Dakle, efekti kontradiktornih evaluativnih iskaza mogu biti isprepletani.

Daljom analizom fenomena kontradiktornih evaluativnih iskaza, uključujući suprasegmentne i prateće paralingvističke elemente, kako na auditivnom, tako i na vizuelnom planu (Polovina i Panić, 2010, str. 219), svakako ćemo dobiti potpunije odgovore o načinu funkcionisanja evaluativa, kao i o raznovrsnim ulogama koje mogu imati u diskursu, posebno zato što se analizom pratećih paralingvističkih elemenata u govorenom diskursu uočava i uloga ovih elemenata u prenošenju stavova (Панић Церовски, 2012, str. 212).

Pored toga, smatramo da korpusnolingvistička analiza evaluativa može dati nove uvide i u funkcionisanje organizacije diskursa u pogledu evaluativa, naročito kada se uzme u obzir da evaluativi nemaju svoje strukturne elemente (Thompson, 1997) i da se uspostavljaju uz pomoć konteksta, lingvističkog i vanlingvističkog (Hunston, 2004).

Literatura

- Bakhtin, M. (1981). *The Dialogic Imagination: Four Essays by M. M. Bakhtin*. Edited by Michael Holquist. Austin: University of Texas.
- Brogaard, B., Gatzia, D. E. (2020). Cognitive dissonance and the logic of racism. In Brogaard, B., Gatzia, D. E. (eds) *The Philosophy and Psychology of Ambivalence*. NY: Routledge.
- Brown, P. & Levinson, S. C. (1978). Universals in language usage: Politeness phenomena. In E. N. Goody (Ed.), *Questions and politeness: strategies in social interaction* (pp. 56–311). Cambridge University Press.
- Cheshire, J. (2007). Discourse variation, grammaticalisation and stuff like that, *Journal of Sociolinguistics*, 11/2, 155-193.
- Clark, H. & Gerrig, R. (1990). Quotations as demonstrations. *Language* 66 (4), 764-805.
- Dressler, W. U. & Merlini Barbaresi, L. (2001). Morphopragmatics of diminutives and augmentatives. *Perspectives on Semantics, Pragmatics, and Discourse: A Festschrift for Ferenc Keifer*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 43–58.
- Đurić, R. (2004). Deminutivni sufiksi u srpskom i njihovi prevodni ekvivalenti u engleskom. *Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistiku* 47(1), 147–164.
- Erman, B. (2001). Pragmatic markers revisited with a focus on *you know* in adult and adolescent talk, *Journal of Pragmatics*, 33, 1337–1359.
- Fairclough, N. (2003). *Analysing Discourse: Textual Analysis for Social Research*. London: Routledge.
- Festinger, L. (1957). *A theory of cognitive dissonance*. Stanford university press.
- Грицкат, И. (1995). О неким особеностима деминуције. *Јужнословенски филолог* LI, 1–30.
- Grize, J. B. & Piérait-Le Bonniec, G. (1995). The use of contradiction in argumentative discourse. *Journal of Pragmatics*, 24(1-2), 17–34. doi:10.1016/0378-2166(94)00094-u
- Holt, E. (1996). Reporting on talk. The use of direct reported speech in conversation. *Research on Language and Social Interaction* 29 (3), 219–245.
- Hunston, S. (2004). Counting the uncountable: Problems of identifying evaluation in a text and in a corpus. *Corpora and discourse*, 9, 157–188.

- Hunston, S. & Thompson, G. (Eds.). (2000). *Evaluation in text: Authorial stance and the construction of discourse*. Oxford: Oxford University Press.
- Günthner, S. (1997). The contextualization of affect in reported dialogues. In: Niemeier, S., Dirven, R. (Eds.), *The Language of Emotions: Conceptualization, Expression, and Theoretical Foundation*. John Benjamins Publishing Company, Amsterdam, 247–275.
- Kierkegaard, S. (1941). *Concluding Unscientific Postscript* (D. Swenson & W. Lowrie, Trans.). Princeton: Princeton University Press. (Original work published 1846).
- Martin, J. R. & White, P. R. (2005). *The language of evaluation: Appraisal in English*. London: Palgrave Macmillan.
- Mayes, P. (1990). Quotation in spoken English. *Studies in Language* 14 (2), 325–363.
- Milosavljević, B. (2007). *Forme učtivosti u srpskom jeziku*. Beograd: Učiteljski fakultet, Univerzitet u Beogradu.
- Panić, N. (2010). Tako, 'nako, nebitno, *Jezik i društvo*, edicija *Filološka istraživanja danas*, Beograd: Filološki fakultet, Univerzitet u Beogradu, 221–235.
- Панић Церовски, Н. (2012). Пратећи невербални елементи у разговорном дискурсу у српским јавним медијима. *Зборник Матице српске за славистику*, 82, 121–140.
- Панић Церовски, Н. (2013). Цитирање у формалном и неформалном дискурсу. *Културе у дијалогу. Филологија и интеркултуралност (Књ. 1)*. (ур. Александра Вранеш, Љиљана Марковић), 177–196.
- Panić Cerovski, N. & Ivanović, B. (2016). Glagoli govorenja kao markeri emfaze – slučaja pseudocitiranja. *Komunikacija i kultura online*, 7, 142–154.
- Половина, В. (2019). *Сигнали дискурса*. Београд: Филолошки факултет, Универзитет у Београду.
- Polovina, V. (2010). Univerzalno i specifično u antropolingvistici razgovornog jezika. *Zbornik u čast Svenki Savić. Diskurs i diskursi* (ur. Vera Vasić), 185–194.
- Polovina, V. & Panić, N. (2010). Problemi lingvističke klasifikacije neverbalnih elemenata u komunikaciji. *Anali Filološkog fakulteta*, 22, Filološki fakultet, Beograd, 215–231.
- Половина, В. & Панић Церовски Н. (2013). Функције апроксиматора у српском разговорном дискурсу. *Српски језик, књижевност, уметност. Традиција и иновације у савременом српском језику. (књ. 1)*. (ур. Милош Ковачевић). Крагујевац: ФИЛУМ, 157–168.

Tannen, D. (1989). *Talking Voices. Repetition, Dialogue and Imagery in Conversational Analysis*. Cambridge University Press, Cambridge

Thompson, G. (2013). *Introducing functional grammar*. Routledge.

Трнавац, Р. (2019). Изражавање евалуације и емоција у језичком систему.

Јужнословенски филолог LXXV, св. 2, 59–81. doi: 10.2298/JFI1902059T

White, P. R. R. (2020). *Probabilise (Evidence, Likelihood and Hearsay)*. The Appraisal Website. <http://www.languageofevaluation.info/appraisal/>

Summary

EVALUATIVE STATEMENTS AND CONTRADICTION IN CONVERSATIONAL DISCOURSE – THE ANALYSIS OF A TV SHOW

This research paper is aimed at the analysis of evaluative statements in spoken discourse. The statements are analysed through the prism of appraisal theory, i.e. from the perspective of three basic domains of semantic evaluation which are: *engagement*, *statements* and *gradations* (Martin & White, 2005). The building blocks for this research are based on the thirty-minute interview from a TV show emitted on NOVA S television broadcast in 2020. This interview is also transcribed and the evaluative statements are annotated.

Some evaluative meanings can be identified with the assistance of lexical elements. For example, for a chair we could state that it is *comfortable*. Nevertheless, what is axiomatic for the evaluative meanings is the fact that the evaluations can manifest in various structural elements. However, having in mind that there are no structural elements reserved for evaluations only, the evaluations themselves are in some peculiar sense a *parasite* (Thompson 1997, p. 83). Therewithal, it is not often that the evaluations are not manifested in text, or language, but are anticipated from the context either linguistical or non-linguistical (cf. e.g. Hunston, 2004).

Through the analysis of the given spoken corpus, we have found that some engagement categories are intertwined and it could not be claimed with certainty which is the dominant one. In addition, with respect to linguistic means for achieving evaluation, one has to have in mind their ambiguity and other roles within discourse, so that the analysis would be satisfactory. Moreover, nonlinguistic means could as well have a primary role in evaluation expression. Therefore, mutual background knowledge is necessary in order for the statement to be properly interpreted.

Contradictory statements observed through the standpoint of the theory of politeness (cf. Brown and Levinson, 1978) and cognitive dissonance (cf. Festinger, 1957), attracted our attention especially owing to the fact that the contradiction arises from the evaluations themselves. After the analysis of the evaluative statements had been carried out, it was found that the contradiction in this conversation appeared for the sake of *saving face*. By the same token, contradiction was used in order to achieve a humorous effect as well. Therefore, the effects of contradictory evaluative statements can be intertwined.

Keywords: evaluative statements, appraisal theory, evaluations, spoken discourse, contradiction.